

ETICA ÎN FAȚA PROVOCĂRILOR TEHNICII ȘI TEHNOLOGIILOR CONTEMPORANE

Valeriu CAPCELEA,
doctor habilitat în filozofie,
conferențiar universitar

Universitatea de Stat „Alec Russo”, Bălți,

***Abstract:** In XXI century people entered in a new stage period of the development of civilization, technology, new technology, information, knowledge and communication that are key elements of underpinning the society' s progress. In such conditions, philosophers are obliged to reflect upon the fact that globalization will produce consequences that will have an impact upon people, upon posthuman species and human communities. This will influence upon the development of new information technologies and upon human civilization. It is also emphasized that is important to acknowledge that progress should undergo scientific knowledge and growing force of technology permanent and systematic judgments of moral value. It is necessary for this to develop and overhauled the ethics, which has to threat not only issues related to the human personality in relationships with other people, but also human relationships with nature, with the life on the earth. But the artificial nature created by man people, namely technical and social phenomena caused by it.*

***Termeni cheie:** tehnică, tehnologie, etică, societate, globalizare, transformări sociale.*

1.Introducere.

În sec. XXI umanitatea a intrat într-o nouă etapă a dezvoltării civilizației în care, tehnica, noile tehnologii, informația, cunoștințele și comunicațiile constituie elementele esențiale care stau la baza progresului societății. Aceasta a condiționat apariția unei noi periodizări a existenței sociale, necesitatea de a evidenția o nouă etapă în dezvoltarea societății: etapa postmodernă (postindustrială), informațională sau a societății bazată pe cunoaștere.

2.Influența tehnicii și tehnologiei contemporane asupra eticii

Astăzi a devenit cert faptul că schimbările și transformările sociale care sau produs în istoria omenirii odată cu revoluția industrială de la răscrucea sec. XVII-XIX și cele ce se produc la începutul mileniului trei reprezintă o nouă revoluție care constituie trecerea la o nouă etapă în dezvoltarea umanității – la societatea informațională bazată pe cunoaștere. Apariția și dezvoltarea noilor tehnologii, în care informația și cunoașterea joacă un rol crucial, trecerea de la societatea modernă și economia industrială la societatea postmodernă, informațională și economia postindustrială au declanșat creșterea proceselor dialectice la nivel global, la redefinirea spațiului și timpului prin comprimarea lor, la intensificarea relațiilor sociale la nivel mondial, intensificare ce leagă localități îndepărtate într-un asemenea mod încât evenimente locale sunt modelate de evenimente ce se petrec la mare distanță și viceversa, la mișcarea liberă a capitalului însoțită de dominația crescândă a piețelor financiare globale și a corporațiilor multinaționale asupra economiilor naționale, la apariția „satului global”.

Este vorba de procesul de globalizare, care a devenit, în opinia sociologului și eticianului englez de origine poloneză Z. Bauman, o adevărată lozincă, un „paspartu” [1, p. 8], capabil să deschidă porțile tuturor misterele prezente și viitoare, un fenomen actual, controversat, cu o multitudine de conotații și cu reverberații în toate domeniile vieții sociale, care a determinat schimbări atât la nivel social, cât și la nivel organizațional, producându-se o nouă configurație globală a postfordismului.

J. Baudrillard, D. Harvey, M. Castells, Z. Bauman, D. Bell, D. Kellner și alți savanți notorii, alături de globalizarea societății postindustriale, tehnosocietății în care tehnologia, cunoașterea și informația sunt principiile organizate centrale care determină tendințele dezvoltării societății acestui început de mileniu. În această ordine de idei, filozoful francez J. Baudrillard susține că în mișcarea către postmodernitate, umanitatea a depășit concepțiile moderne și această aventură postmodernă e marcată de o implozie a tehnologiei care generează o nouă specie postumană [a se vedea: 3].

În aceste condiții, filozofii sunt obligați să mediteze asupra faptului ce consecințe va produce globalizarea, ce impact va avea ea asupra oamenilor, asupra acestei noi specii postumane și asupra comunităților umane, ce influență va avea dezvoltarea tehnicii și a noilor tehnologii informaționale asupra civilizației umane. Totodată, trebuie abordată și problema ce ține de felul cum va putea fi administrat ritmul excesiv și rapid al schimbărilor și transformărilor sociale generate de dezvoltarea tehnicii, cum pot fi pregătiți oamenii să reziste în fața unei realități unde „normalitatea” este dată chiar de schimbare, stabilitatea reprezentând doar „accidentul”. Toate acestea sunt problemele majore la care filozofia și etica trebuie să găsească răspunsuri, pentru a pregăti civilizația umană să reziste în fața pericolelor ce amenință omenirea în viitorul apropiat și îndepărtat.

Filozofii și futuriștii americani A. Toffler și H. Toffler remarcă că în condițiile societății bazate pe cunoaștere, etica trebuie să facă față provocărilor tehnicii contemporane, pe motiv că cuceririle anterioare ale tehnicii și științei au dus spre „economocentrism, adică s-a ajuns la ideea că religia, cultura și alte fenomene sociale au o însemnătate secundară și, potrivit lui Marx, sunt determinate de economie” [10, p. 388].

Totodată, ei susțin că în condițiile societății postmoderne, avuția socială „se bazează într-o măsură din ce în ce mai mare pe cunoaștere care plasează economia la locul ei, ca parte dintr-un sistem mai vast în care unele probleme precum identitatea culturală, religia și moralitatea revin în prim-plan” [10, p. 389]. Putem conchide că, în ambele cazuri, rolul tehnicii este decisiv, însă schimbarea rolului factorului economic în dezvoltarea societății ne arată că actualmente, deși schimbările și transformările sociale radicale poartă mereu marca tehnicii și a tehnologiei, totuși ele sunt cu mult mai profunde și nu sunt, în exclusivitate, de natură economică sau tehnică.

Într-adevăr, în mileniul al treilea societatea se schimbă cu ritmuri sporite, fiind asigurată de dezvoltarea furtunoasă a tehnicii, de tehnologiile informaționale și de cunoașterea teoretică care s-au transformat într-o sursă principală pentru inovarea societății. Reieșind din aceste condiții, etica trebuie să reflecte noile realități și să-și asume niște funcții noi. Astăzi etica postmodernă trebuie să fie completată cu funcții noi, față de cele ce le exercita etica tradițională. La funcțiile cognitivă, normativă, persuasivă și educațională care aveau menirea de a sistematiza experiența morală a umanității, trebuie să fie adăugată o nouă funcție – cea prospectivă. În opinia eticianului român S.-T. Maxim, conceptul de etică prospectivă se referă „la o nouă dimensiune a discursului teoretic moral de a nu se mulțumi doar cu reflecția asupra realității ci de a se apleca și asupra înțelegerii și descrierii unei lumi care nu este încă, dar care ar putea fi, întrucât nu contrazice tendințele și legitățile dezvoltării sociale actuale” [9, p. 22-23]. El justifică importanța acestei noi funcții a eticii reieșind din capacitatea discursului etic de a anticipa o realitate socială viitoare, cu lucruri bune sau rele, cu schimbări mai mult sau mai puțin semnificative la nivelul comportamentului moral individual sau de grup [9, p. 23]. În aceste condiții, este necesar de a conștientiza necesitatea de a supune în mod frecvent progresul cunoașterii științifice și forța în creștere a tehnicii unor judecăți permanente și sistematice de valoare morală. În acest context, trebuie să remarcăm faptul, că noile varietăți ale eticii postmoderne precum etică ecologică, tehnocetică, etica pământului, bioetica, diverse tipuri de etică și deontologie profesională au apărut și s-au constituit anume în rezultatul unor astfel de judecăți de valoare morală.

Fiind îngrijorați de impactul tehnicii asupra destinului umanității din ultimele decenii, în Occident a apărut o preocupare majoră pentru a găsi mecanisme noi a unei întemeieri morale a individului uman și a societății începutului de mileniu în care tehnica și noile tehnologii informaționale joacă un rol primordial. Foarte mulți filozofi încearcă să găsească soluții noi la o etică tradițională lansată cu câteva secole în urmă de modernitate pe motiv că etica clasică (antropocentrică) se referă numai la

interacțiunile dintre indivizi ca membri ai colectivității umane pornind de la discursul „*ceea ce este*” (despre viața și practica spirituală morală a indivizilor și colectivităților umane), ca pe acest fundal să schițeze lumea ideală a „*ceea ce trebuie să fie*” [a se vedea, spre exemplu: 6, 7, 8]. În opinia eticianului român Gh. Dănișor, aceste soluții au menirea să înlăture sau măcar să corijeze, în mare măsură, principiile pe care s-a întemeiat modernitatea [5, p. 49].

Spre exemplu, Z. Bauman în lucrarea *Etica postmodernă*, remarcă netemeinicia radicalismului postmodern în domeniul eticii și arată că adevărata atitudine este aceea de a considera că noutatea perspectivei postmoderne asupra eticii constă nu în abandonarea preocupărilor morale tipic moderne, ci în respingerea modurilor tipic moderne de a aborda problemele morale (adică reacția la preocupările morale prin reguli normative coercitive în practica politică și căutarea filozofică a absolutului, a universalului și a fundamentului în teorie). În opinia lui, marile chestiuni ale moralei - cum ar fi drepturile omului, justiția socială, echilibrul între cooperarea pașnică și autoafirmarea personală, sincronizarea comportamentului individual și a fericirii colective - nu și-au pierdut actualitatea. Toate aceste probleme, care țin de domeniul eticii trebuie abordate de o manieră nouă, pentru că problematica la care trebuie să răspundă se desfășoară într-un câmp semantic nou. [a se vedea: 2].

În ultimele decenii, odată cu succesele obținute în tehnică, tot mai des se încearcă a demonstra că omul prin intermediul tehnicii poate transforma esența lucrurilor și a ființelor vii, că el își poate crea o lume proprie umană. Însă, tehnologiile create de oamenii de știință au provocat diverse manipulări de ordin genetic, au creat arme care pot în câteva minute să distrugă tot ce este viu pe Pământ. Totodată, tehnologiile informaționale pot să creeze premise pentru intervenții ilegale asupra vieții private a omului, care este protejată de Constituție. Un șir de succese ale tehnicii precum clonarea, eutanasia, avortul etc., sunt inadmisibile din punct de vedere moral, sau, cel puțin, produc neliniște deoarece pot provoca mutații cu caracter imprevizibil care nu sunt în stare să controleze impactul lor asupra ființei umane și a biosferei în viitorul apropiat.

În același timp, dezvoltarea tehnicii și a tehnologiilor contemporane produc un alt impact asupra eticii, pe motiv că valorile sociale nu pot fi întemeiate numai pe ceea ce este sau ceea ce nu este de dorit pentru o parte sau alta a unui întreg. În această ordine de idei, reprezentantul de vază a eticii ecologice, filozoful american J. B. Callicot, remarcă că „la nivelul organizării sociale, interesele societății pot să nu coincidă întotdeauna cu suma intereselor părților. Disciplina, sacrificiul, constrângerile individuale sunt deseori necesare în sfera socială pentru a menține, ca într-un organism, integritatea socială. Într-adevăr, o societate este îndeosebi vulnerabilă atunci când apare primejdia dezintegrării – când membrii ei devin preocupați în întregime de interesele distincte și independente ale comunității ca întreg” [4, p. 323]. În aceste condiții, etica are misiunea de a mobiliza și a concentra resursele umane spre asigurarea coeziunii întregului în jurul valorii binelui comun, a normelor morale general-umane, ca tendința legitimă a oamenilor spre binele individual să se canalizeze, în așa fel, ca binele individual să contribuie la apariția și consolidarea binelui comun.

Impactul tehnicii asupra dezvoltării sociale produc un șir întreg de probleme care nu sunt o consecință nemijlocită a acțiunilor ei, dar sunt în stare să producă, în același timp, consecințe sociale de amploare care se resimt la nivelul mentalităților individuale și colective, la nivelul politic și economic, care cer, în mod obligatoriu, anumite schimbări radicale ale valorilor sociale. Astfel, etica are misiunea de a furniza un răspuns complex și adecvat la problemele cu care se confruntă societatea postmodernă: conflictele sociale și economice, crizele economice, politice și organizaționale care periclitează și pun în pericol progresul de mai departe a umanității. În aceste condiții, dimensiunea morală a personalității, a tuturor oamenilor implicați în procesul de schimbare și transformare socială, capacitatea lor de a se solidariza, de a se baza pe normele, principiile și valorile morale general-umane preferențiale (binele, responsabilitatea, echitatea, demnitatea, dreptatea, libertatea), pe interesul comun care poate să garanteze posibilitatea de dezvoltare ascendentă a societății, să soluționeze cu succes problemele majore cu care se confruntă societatea în mileniul trei.

Prin urmare, astăzi este necesar de a conștientiza necesitatea de a supune în mod frecvent progresul cunoașterii științifice și forța în ascensiune a tehnicii unor judecăți permanente și sistematice de valoare morală. Noile varietăți ale eticii postmoderne precum etică ecologică, tehnocetică, etica pământului, bioetica, diverse tipuri de etică și deontologie profesională au apărut și s-au constituit anume în rezultatul acestor judecăți de valoare morală.

3. Concluzii

În concluzie, este necesar să remarcăm faptul că dezvoltarea societății postmoderne bazată pe noile tehnologii, pe informație și cunoaștere ne denotă, destul de cert, că este necesar să ne îngrijim de soluționarea problemelor care apar în rezultatul dezvoltării tehnicii de care depinde viitorul civilizației umane, de a determina locul și rolul omului în cadrul acestor transformări sociale, de faptul ce fel de norme, principii și valori morale trebuie să ghideze acțiunile lui. Pentru a materializa acest imperativ categoric este necesar de a dezvolta și a refundamenta etica, care trebuie să abordeze nu numai problemele ce țin de personalitatea umană din perspectiva relației ei cu alți oameni, dar și din perspectiva relației omului cu natura, cu tot ce este viu pe Pământ, cu a doua natură creată de om, inclusiv cu tehnica și fenomenele sociale provocate de ea.

Bibliografie:

1. Bauman, Z. *Globalizarea și efectele ei sociale*. Filipeștii de târg: Ed. Antet, 2000. 256 p.
2. Bauman, Z. *Etica postmodernă*. Timișoara: Ed. Amarcord, 2000. 284 p.
3. Baudrillard, J. *Strategiile fatale*. Iași: Ed. Polirom, 1996. 432 p.
4. Callicot, J. B. *Animal Liberation: A Triangular Affair*. În: *Environmental Ethics*, 1980, nr. 2, p. 321-332.
5. Dănișor, Gh. *Postmodernismul etic*. În: *Analele Universității din Craiova - Seria Filosofie*, nr. 21 (1/2008), p. 49-54.

6. Julios-Campuzano, Alfonso. *La ética global de los derechos humanos. Una aproximación prospectiva al impacto de las nuevas tecnologías*. În: Cuadernos Electrónicos de Filosofía del Derecho; No 22 (2011): Junio; 42-75.
7. Kutschera von F. *Fondamenti dell 'Etica*. Milano: Ed. F. Angeli, 1991. 394 p.
8. Lipovetsky, G. *Amurgul datoriei. Etica nedureroasă a noilor timpuri democratice*, traducere și prefață de Victor-Dinu Vlădulescu. București: Ed. Babel, 1996. 219 p.
9. Maxim, S-T. *Peripatethice*. Iași: Ed. PIM, 2010. 202 p.
10. Тоффлер, А.; Тоффлер, Х. *Революционное богатство*. Москва: Изд-во АСТ, Профиздат, 2007. 576 p.